

אנה עדי דמקה

"...כולם אומרים, את צוחקת לי בַּפְּנים,
ומוסיפים קריצה – אתה יודע על מה אנחנו מדברים...
כולם אומרים, את הולכת עם כולם.
איפה זה שם אותי, איפה זה שם אותם –
זה לא חברים, זה..."

שלומי שבן ברדיו של האוטובוס. הדברים שמעולם לא חוויתי – הרומנטיקה החמקמקה והמרגשת של חיי שכירות בעיר הגדולה, המתיקות המעלה ניהוח רקבובית קל של הרפתקאות אהבים וניסיונות אמנותיים. בתצלום שעל עטיפת הדיסק רואים עין חומה רכה וקצה שפתיים תפוחות, והשירים מלאים מנגינות יפות, הגיגים פילוסופיים של בני עשרים וגסויות מוקפדות. איפה זה שם אותי? ...מוזר, אבל גם היום השיר עושה לי חשק לזמזם ביחד איתו. אכן, נראה שהעניינים בחוץ נמשכים כרגיל, אפילו בקטע כביש זה, העובר ליד שער בית החולים. אמנם יש כאן מין עננה רוטטת של מועקה, אבל השפעתה חלשה למדי, בייחוד על עובר אורח שאין כוונתו להיכנס. אם נוסעים במכונית במהירות סבירה, אפשר לצלוח את הצמיגות הרועדת מבלי להאט, וקרומיה הדקיקים יתבקעו על השמשה הקדמית בקול ניפוץ חרישי. אבל האוטובוס לא יכול לצבור כאן תאוצה, להפך, עליו לעצור בלב הג'לי הסמיך, ואחר כך לפלס במאמץ את דרכו החוצה, עד שלבסוף הוא מגיח אל האוויר השקוף של דרך בין־עירונית, והרוח מעיפה ממנו אל שולי הכביש את פיסות הדבק הרועדות האחרונות.

והנה האוטובוס מתמלא שוב בצהלה התזזיתית של חיילי יום שישי, השמחה הגרגרנית לקראת סוף השבוע שאפילו לא התחיל עדיין להתבזבז, כל עוד נמצאים בדרך הביתה. ולכן הציפייה התוססת מרשה לעצמה להיכנע לשינה, בזמן שמפליגים על המעבורת הזאת בין הבסיס והחול לבין החופש והשבת. וממילא, מה כבר אפשר להפסיד בדרך – את מראה השדות, שהזיפים הג'ינג'יים הלא־מגולחים שלהם נמשכים עד פס האופק המטושטש, שלאורכו מרצדים השמים והארמה הנפגשים באוויר הלוחט; את קווי המתח הגבוה על עמודיהם האווריריים – מסננות הנוף – ועל חוטיהם התלויים בַּפְּרָבולות

עדינות ומחכים שילדת ענקים תבוא לקפוץ בחבל; ואיזה בית חולים שמציין כי נכנסנו לפרק האחרון של הדרך הביתה. פרט לתפקיד ממשי זה, מתקיים בית החולים במין עולם מקביל, בלתי-נגיש לחלוטין, איפשהו לצד ילדי אפריקה הרעבים, עינויי האינקוויזיציה, המתמטיקה של התיכון ותופעת הזקנה. ואילו החיים האמתיים כל כך יפים, בייחוד בצהרי יום שישי ובכיוון הנסיעה הנכון. אבל הגבול הזה, הלא-חדיר לכאורה, נפרץ בקלות גמורה ברגע שיש לך איזו סיבה להיכנס בשער. ובשבריר שנייה אתה נשלף מחבורת חיילי יום שישי העולצת ומונחת בקרב אלה המודעים לעגנת המועקה הרובצת על כביש הגישה.

ובעצם, גם פה – צהריים יוקדים של שלהי הקיץ: עצים מסונורים והלומי חום, קפואים במקומם לאחר שנאשו מלעורר מעט רוח בתנועת ענפיהם, שמים מתוחים ומלובנים כמו בכל מקום אחר, ואפילו האספלט הנמס שהוא המשכו של זה שלפני השער. תפאורה לא משכנעת! הרי באותה מידה יכלו להציב פה חיקויי נוף של יערות הגשם או של מבואות האלפים – כולם יודעים מה המציאות האמתית היחידה כאן – בתוך מבני הבטון והזכוכית, בסבך חוטים-וצינורות-ומחסים, כיסאות פלסטיק למבקרים המתחלפים וכורסאות כבוד לנשארים בלילה, סירים ריקים וסירים מלאים, סדינים ופיג'מות בדוגמאות תואמות מכוערות להפליא, האדישות המשוריינת של האחיות ותשומת לבם החמקמקה של הרופאים האובדת במרומי השכלתם – בפקעת הזו, מאחורי יללונות ההזזה בדוגמה המכוערת התואמת (קרושת הפרטיות!) מצונפים החולים. מדממים או מדמדמים, עצומי עיניים באפיסת כוחות או פעורי עיניים מכאב, אדישים לחשיפת איבריהם המוצנעים, אבל אוזנים בדבקות, באגרוף קפוץ או בקצות אצבעות רפויות את חוט החיים הדק והזהוב, התלוי בחדר כמו קורי עכביש של תחילת הסתיו – הנה הוא יוצא מהחלון הפתוח מעט, נמתח מעל תפאורת השבילים והמרשאות, חומק דרך הבדוקה של השומר, ומשם – הביתה, הביתה, אל שגרת היום-יום המבורכת והמתוקה!..

ובכל זאת, בואי נדייק. זה לא בית חולים, זה מרכז רפואי, משמע, מוסד מבריא. ויש פה מספיק בני מזל שרק שברו רגל או שצריכים בסך הכול לעבור ניתוח אפנדיציט, שלא לדבר על מחלקת היולדות, שהן בהחלט בריאות, גם אם לא כל כך שלמות – נווה של אוויר צלול בלב האובך. אך לא לשם עלי להגיע היום.

עלי להגיע לאורתופדיה. המעלית – פח מלוטש ללא מראות – כלי לחיטוי מכשירים רפואיים חודרניים. אתה מחפש את פניך מתוך הרגל, אבל

הקירות מחזירים לך רק הבזקים עמומים. מן הסתם, מכשירי הניתוחים לא מחפשים את השתקפות פניהם תוך כדי ההרתחה. ובעוד שבבואתך מתחבטת ונהדפת בין פאות הקופסה האדישות, ומגעה משאיר עליהן רק משיכות אור עדינות, הקולות דווקא מתקבלים כאן בשמחה אלימה, במיוחד קרקוש מתכת על פני מתכת כאשר מסייעים פנימה עגלת ברזל. הצלילים ניתזים מכל העברים בזוויות חדות, והמעלית קופאת לרגע בין הקומות, מצטמרת מעונג, ובמוחה המטורף עוברת מחשבה להישאר ככה, בשפתיים חשוקות, ולגלגל בקרבה את הצעצוע המרעים. אבל טבעה החשמלי כופה עליה להגיע לקומה המבוקשת, לפעור באכזבה את פיה ולפלוט את המשחק החוצה. ברגע האחרון עולה בידה של המעלית להתחכם – לעצור מעט למטה מהמקום המיועד וליצור מדרגה שסוחטת מהעגלה הנגרת חבטת פרידה מהדהדת.

עדיף היה לעלות במדרגות, אבל גם כך וגם כך מגיעים לאותו המקום. המסדרון הרחב והרחוס מלוא אורכו באוויר כבד ובאור אפור. התמהיל הסמיך הזה רוצה ללכוד אותך בתוכו, כמו זכוכ מופתע בתוך גוש ענבר, וכדי להיחלץ, עליך ללכת מהר ולא לשקוע – קדימה, לעבר המרפסת הפתוחה שבקצה. ופעם, בקיץ מזרח-אירופי קריר, לפני עשרים שנה, הייתי יורדת ככה בִּשְׁבִיל התלול, צועדת בהתחלה בהליכה מאופקת, רק כדי להגביר את הרושם, ואחר כך מוותרת, והרגליים מתחילות לרוץ כדי להדביק את הגוף הנמשך מטה, מוסר את רצונו לכוח הכבדה, והפנים הלומי רוח, ובעיניים הענפים המוארים באלכסון שועטים אחורה, ממלמלים בהשתאות – ערבוביה מותכת של זהב ואזמרגד – ולמטה מישוהו מחכה בידיים פרושות, לתפוס ולספוג את כוח הדחירה, ואני עוצמת עיניים, כדי שהדברים יחזרו למצבם הנייח, ואז – עוד פעם, טוב?

אבל היום אני בסך הכול צועדת מהר במסדרון בית החולים, לא מתעכבת ליד דלתות המחלקות ומגיעה לפינת הישיבה המשקיפה על הבסיס הסמוך. האור והאוויר כאן צלולים יותר, ממסגרים את עשן הסיגריות של המבקרים לבושי מכנסיים קצרים וקבקי ים. והנה סבא.

יושב על ספסל המתכת המחוררת במכנסי ספורט מהבית ובחולצת פיג'מה שקיבל פה, שם בית החולים המסודר בשורות משמש בה כדוגמה. גם כאן – בשקט אלגנטי – סבא מיישם את חוקי המערכת כראות עיניו. תלתלי שיבה במצבצבים מפתח הכותונת שנראית עליו כאילו הוא לבוש לריצת בוקר ברחובות עיר בִּלְטִית קטנה. יש לו רגליים שריריות וזרועות שזופות של חובב התעמלות אדוק. אחת הבהונות מעוותת: עמדתי קרוב מדי לשפת הכביש, טולנקה, ומשאית עלתה לי על הרגל. ואני, בת שלוש, רואה את סבא מהדק

שפתיים, מחכה שהמשאית תעבור ואז לוקח טַרְמוּוּי לבית חולים. ואולי אפילו צועד ברגל, משאיר אחריו טפטופים של דם, מתעלם לגמרי ממבטי העוברים והשבים, כמו שהוא עושה תמיד. אסור לעמוד קרוב מדי לקצה המדרכה, דטולנקה... זאת הפעם הראשונה שאני פוגשת אדם ממשי שעברה עליו פורענות וחותרמה בלתי־מחיק – טעות קטנה, ואתה מקבל בוחן מעוותת. לא מתקבל על הדעת, אבל עובדה: מעידה של רגע, ואתה נענש לכל החיים. איך אפשר לחיות ככה? מסתבר, פשוט – רק שמור על כמה חוקים ברורים, ולא ייתכן שיקרה לך משהו רע. זה מרגיע, ועוד יותר מרגיע לסגת לפינת הספה ולמצוץ אצבע. תוציאי את האצבע, דטולנקה, בסוף היא עוד תיפול... הסכנות אורבות מכל עבר! למעשה, אני לא מאמינה שהאצבע שלי מסוגלת ליפול. אני חושדת במעורפל, שזאת רק מין צורת התבטאות של מבוגרים. לא שהם משקרים, הם מגזימים בכוונה. ליתר ביטחון אני מוציאה את האגודל מהפה – הוא באמת קצת יותר דק מאחיו ביד השנייה, והעוד רטוב ומצומק, כאילו עשיתי לו אמבטיה פרטית, אבל בכל זאת, מחובר היטב, כמו שאר האצבעות. יש לי כפות ידיים כמו של אבא, רק הרבה יותר קטנות. לסבא יש ידיים ממש גדולות, חמימות ויבשות ונעימות למגע על הלחי. יש לו הריסים המסולסלים ביותר שראיתי אי פעם, והעיניים מאירות בירוק – יישוב דעת וסקרנות שוחרת טוב, קצת מרוחקת.

אבל הפעם הוא לא מסתכל עלי. הוא גם לא מחכה לי, הוא מחכה ללכת הביתה. הוא יושב, כמי שממתין בתחנת רכבת בקו מופר שלא משאיר מקום לדאגה – נינוח ומהורהר, ועם זאת מוכן בכל רגע לקום בקלילות ולצעוד לעבר הקרון.

ובאמת, ככה זה היה, שנה אחרי שנה: בראשית הקיץ, כשקדחת האביב – גיל ההתבגרות של השנה – חולפת, השלג נבקע, נמס והסתלק, ונגלה האספלט, מחודש ורענן, קמטיו הזקנים כמו הוחלקו בשנת חורף מיטיבה, וכעת הוא יבש וחמים, כמו לחי אחרי נמנום בשמש, והנעליים הקלות מצקצקות עליו בקול מרגש שכמעט ונשכח, ולפעמים כבר מותר להוריד את המעיל!! – והניחוח המתוק של התרזות המתולתלות דאה מעלה-מעלה, וצמר-גפן פרחי הצפצפות ריחף מטה-מטה, כיסה את המדרכות – כמו בדיחה על חשבוננו של החורף שהלך – וכבר טואטא, הלאה, הלאה, הכול קורה מהר באביב, והניצנים הנצו, תפחו ובקעו, העלים צמחו והתחזקו, והנה כבר מערבולת המתח, ההיחשפות, הצמיחה והציפיות הכמוסות הופכת לאוויר הצלול והרוגע של חודש יוני. העלווה מבריקה ושלווה, מצפה לקיץ ארוך שמבטיח רק טוב, מערסלת את

הפרות שכבר נהרו בסתר בגבול העדין שבין מאי המתפרע ובין יוני הנינוח.
כל אלה אומרים שהגיע הזמן לנסוע מחוץ לעיר – לדאצ'ה.

וכבר מוכנים באפלולית המסדרון התיקים, והחררים המסודרים בהגזמה מעמידים פני זרים, מסתירים את עלבונם על הנטישה – אל דאגה, אנחנו נחזור, כעבור זמן בלתי־משוער – בסוף הקיץ. והנה אנחנו במעלית, והנה אנחנו בחוץ, והשדרה המוצלת נסוגה ומיטשטשת: בעורנו צועדים בה, היא הופכת לזיכרון של עצמה. אנחנו עוברים על פני המאפייה, ונראה מוזר שהיא פתוחה, ושהיא כנראה תמשיך לעבוד בכל הימים שלא נהיה כאן.

בתחנת הרכבת אסור בשום אופן לעזוב את ידית אחד התיקים שאותם סוחבת סבתא. אמנם אנחנו בבירת המעצמה הקומוניסטית, אבל ילדה קטנה שהולכת לאיבוד – שלא נדע! וככה אנחנו צועדות, אני כמעט רצה, והידיים שלנו אוזנות באותה ידית – יד גדולה, מאומצת מכובד המשקל, ויד קטנה, מאומצת מכובד האחריות – עלי לדאוג בעצמי שלא לאבד את סבתא. וסבא פוסע לפנינו בצעד קל של ספורטאי, מוצא את הרציף שלנו ומתיישב על ספסל, מזמזם. הוא מחכה לרכבת.

...הוא מחכה, כנראה כבר הרבה זמן, כי כשאני מתקרבת, הוא קם, מחייך בקוצר רוח. רגל אחת דקה יותר (בגללה הוא פה), וכולו אומר פעלתנות שמחה של מי שהמתנתו לא הכויבה. קדימה, דטולנקה, הביתה! אבל אני הגעתי בסך הכול כדי להביא קצת פרות ושתייה ולארוח לחברה. צריך לדבר בסמכותיות ובקלילות – הביתה כנראה מחר, סבא. לא־לא, דטולנקה, בואי נלך, קדימה! הוא מתחיל לאבד את סבלנותו. תקשיב, סבא, רק עוד יום אחד ומחר נחזור.

מחר? הוא מסתכל בשעון. השעון ישן ומלוטש מרוב שימוש, ורצועתו מרופטת ומתקלפת. גוף גדול ונאה על יד גדולה ונאה. הזוגית הקמורה העבה, הספרות הרומיות והמחוגים שהראו אותן שתים־עשרה השעות שנים על גבי שנים. תקופות ומקומות משתנים, אבל הקול הוא אותו הקול, ועל הלוחית הלבנה והשטוחה – אותו הרכב סופי של ציוני דרך. השעון הזה תיקתק באותה צורה בהצטלבות קווי אורך ורוחב אחרים לגמרי, לצילי שפה שונה ובאווירה שלא תשווה לזו האופפת אותו עכשיו (השעה תשע ורבע: סתיו במוסקבה. בחנות הירקות האפלולית, מוכרת זועפת מנסה לשים לו בסל תפוחים עם לחיים רקובות, פניה הנפוחות אומרות אובייקטיביות מקצועית אטומה, כמעט אמינה. השעה תשע ורבע: מטבח שטוף שמש בראשון לציון, לארוחת בוקר – רדיו "רקע" שורק ומלחשש מהטרנזיסטור ושיבולת שועל עם שמן חמניות). יש למכשיר הזה כל כך מעט אפשרויות לבחור מהן את ערך

הזמן שיקשט את שלושת הממדים המוחשיים של המרחב. סבא מסתכל בשעון. היד מונפת בתנועה מורגלת, הראש מופנה בזווית ידועה, העיניים מביטות בין הריסים האפורים הלחים. הוא קופא ככה. נמוך, ראשו קירח, רגליו ערומות בקבקי הגומי – פקעת של תימהון, חוסר אונים ועקשנות. הזקן המאושפז שלא מבין עברית, המטטר של המחלקה. הוא כלוא במסדרון הזה, הוא הֶחָרָק בגוש הענבר. השעה אחת. מה זה אומר? הוא מסתכל בשעון, כאילו ממנו תבוא הישועה, כמו ילד ששכח איך פותרים את הבעיה, אבל מעתיק באדיקות את הנתונים, מאמין שמכוח רצף הפעולות הנכונות האלה תבוא גם ההארה לפתרון. כאילו שאפשר בהנפת היד הזאת למחוק את חוסר האונים ולחזור למסלול הרצוי. כמו קסם שמצפים לו בלב תמים – אני אדע מה השעה, ותהיה לי שליטה על הזמן ועל מה שקורה בתוכו. השעה אחת? נחזור מחר? הוא מרפה, מתיישב. את יודעת, הוא אומר, מסתכל בי בעיניים מאירות בשאלה, בפליאה, היד עם השעון שמוטה לה איכשהו, שכוחה, מכוסה כתמי זקנה, את יודעת, היו לי אבא ואימא, אני זוכר, ממש לא מזמן, ואיפה הם? ומה איתי?

ומה איתו? אני אלך עוד מעט, והוא יישאר כאן, מוחזר אל המיטה באדיבות הצוות, מתעלם מהשתייה ומהפירות שהבאתי, הרגליים בקושי מגיעות לרצפה, הזקן הבעייתי שמנסה מדי פעם לברוח – מחכה, הוא והשעון. השעה אחת וחצי. מה זה אומר?

השעה שתיים. השעון מונח על מפית בר רעננה שמכסה את הארונית – מתקתק, מנומנם. קיץ. מנוחת צהריים של סבא וסבתא. שכחתי שגם בדאצ'ה יכול להיות משעמם. סבא וסבתא ישנים כל אחד במיטתו. הרדיו מהמהם את השריקות הידידותיות שנועדו לטשטש את קול אמריקה. הירחון "ספרות לועזית" שמוט על הבטן של סבתא. בעוד כמה שנים, באחד הגיליונות שלו, אני אקרא קטעים נבחרים מהתרגום של "1984", המומה מהריגוש שבהסרת החגורה של "ברית הנוער נגד סקס", מהעור הלבן המנומם הנחשף בקרחת היער ובעיקר מכל מה שלא נאמר, ובכל זאת ברור לגמרי, ההפך הגמור מהציורים המבחילים, גיר על אספלט, בחצר בית הספר. ילדה פוריטנית שכמותי.

אבל בינתיים אני לא נוגעת בגיליון. אני לבד במרפסת שנסגרה לחדר, משקיפה מהקומה השנייה על הסמטה. ברור שאין תועלת ממשית בתצפית שלי, כי גם אם יצוץ הילד המסוים על האופניים שלו, הסמטה קצרה מדי והילד זרוי מכדי שאני אספיק לרוץ במסדרון, לרדת במדרגות, לחצות את החצר המשותפת וכאילו במקרה לצאת מהשער בדרך לעניינים דחופים. חוץ

מזה, צריך להודות, שאילו היה הילד רוצה לפגוש אותי, הוא היה מאט את האופניים או אפילו עושה כמה סיבובים בסמטה, ככה שהרצון היה מבטל את השפעתם של הזמן, המהירות והמרחק, המרכיבים הבסיסיים של כל בעיית תנועה. עם בעיות תנועה אני יודעת להתמודד בכיף, אבל במקרה הזה, נראה שלא זאת הבעיה.

והאמת היא, שגם אין לי כל כך עניינים דחופים למהר אליהם. לאחותי, כמוכן, יש, ולכן היא הלכה עם חברה שלה, שתייהן לובשות גופיות הדוקות וארשת מסתורית של בנות שלוש-עשרה נועזות ורומנטיות. ולי הובהר הדרגה משמעית שחברתי לא רצויה. לא שלא ידעתי את זה קודם. למה שהן ירצו זנב בדמות ילדה בת שמונה עם אוזניים כרויות ועיניים צופיות, סופגת כל צחקוק ולחשוש ובעלת נטייה מאוסה לספר לאימא בפרוטרוט את קורות היום. ולכן אני לבד על המרפסת, מחכה שסבתא תתעורר. הספרים שהבאנו מהספרייה נקראו מזמן, והם מונחים כאן על המפה, עצם נוכחותם, מסודרים בתמימות מטעה, מעורר דגדוג קל של רוגז – אותם הספרים גרמו כל כך הרבה ריגוש תוך כדי קריאתם, ועכשיו הם חסרי תועלת לחלוטין. חוץ מהספרים יש כאן רק לוח הדמקה של סבא וחוברת התרגילים שלו. הבה נראה. אולי בנוסף לכל שאר כישרונותי אני גם, בלי שידעתי, גאון בדמקה. "ניצחון של הלבנים בארבעה מהלכים..." אני מסדרת את הכלים לפי התרשים, עושה את הצעד הראשון. עכשיו צריכה לבוא ההברקה, אבל אין לי מושג איך ממשיכים. איך אפשר בכלל לחשוב במקום שני צדדים, שכל אחד מהם אמור להערים על השני. כעיקרון, אם אני אתאמץ מאוד בשביל הלבנים ואתן לשחורים לעשות ככל העולה על רוחם, יש סיכוי טוב שזה יצליח. אבל לא, זה לא עובד, גם אם אני מנסה להכשיל את השחורים בכוח, יש פה יותר מדי כלים מכדי שאפשר יהיה לנצח בארבעה מהלכים. מוזר, אבל עובדה: גאון בדמקה אני לא.

סבא, כנראה, כן, וגם אם לא (הרי דרישות הגאונות הופכות קשות יותר ככל שמתבגרים), הוא ממש טוב בזה. ובכלל, סבא מוכשר במשחקי תחכום. גם בשוק הוא יודע לעמוד על המקח, פותח בוויכוח ומנצח בארבעה מהלכים. וכשיש יריב רציני, הוא מגיע לתיקו, חותם בקריאה "לא שלכם ולא שלנו!", מעמיס את האגסים השזופים וההמימים על ספל האופניים וממשיך הלאה בין הטורים הריחניים והמוכרים מלוכלכי האצבעות וחתומי הפרצופים, מחפש שחורה שווה ומיקוח ראוי לשמו.

אני לא אוהבת את ההתעסקות במחירים, אם זה פה, בשוק של העיירה הקטנה ליד מוסקבה, או במקום אחר. השכל התיאורטי של אימא, שמזניח

זוטות כאלה, והמזג של אבא – שילוב של חינוך קומוניסטי שבו לכסף עם פילנתרופיות טוטלית מולדת – כל אלה הצטרפו אצלי לכדי סלידה ממיקוחים. חוץ מזה, מספיק שאנחנו יותר פיקחים מהממוצע, חבל לפרוט את העליונות שלנו לשטריות כמו ניצחון בוויכוח על מחיר החמוציות.

כן, גם בלי למשוך תשומת לב בהתמקחויות בשוק, אנחנו בולטים לעין: השיער כהה מדי או אדום מדי, העיניים שחורות מדי או ירוקות מדי. בחצר המשותפת שלנו אנחנו שונים מכל השכנים. איך הגענו לכאן? פשוט: ידוע, שבימי הקיץ נעלם מהעיר האוויר הנקי, וחייבים לנרוד בעקבותיו לאזורים כפריים יותר. יש כאלה שנאלצים לשכור חדרים בעיירות כמו זו, אבל לנו יש מזל – יש לנו דאצ'ה. המונח הזה – בית קיט – הומצא, כנראה, על ידי האצולה הרוסית האמידה, אבל אצלנו אלה פשוט שני חדרים שמחולקים לשישה תאים, בבית שכולו מעשה תוספות, חיבורים ומחיצות, המאוכלס, מסביב לנו, בכני אותה משפחה.

פעם סכתא היתה גרה כאן כל השנה. המשפחה שלה הגיעה הנה בשנות השלושים מעיירה יהודית מאובקת – כתם אפור מטושטש, אובד בשדות בלארוס הירוקים. אבא – מעבד פרוות ג'ינג'י ומקריח, בעל אף שאי-אפשר לטעות בו גם בלי שהוא יפתח את הפה, אימא – עדינה וחולנית וילדיהם המתולתלים בצבעים חריגים. הם קנו חלק מהבית מאחד האחים למשפחה הענפה שאיכלסה את כל החצר, וככה הם חיו, כל כך בולטים בזרותם הלא-פוטוגנית: שני חדרים צרים בצורת רכבת, תנור המוסק בעצים, ילדים משתעלים, תרנגולת ועגל, מבטא מתנגן שמסיים כל משפט בשאלה, אור זהוב קלוש על הקירות המזוהמים, העיתונים הקומוניסטיים, הקומיסרים הנועזים, אויבי העם שנחשפו על ידי ילדיהם הגיבורים, השלג הנוצץ עמומות, שצריך לפנות לפני שפותחים את הדלת (איך עושים את זה?), הבוץ האפל המבעבע מתחת לאצבעות הדקות של הגשם, האבק המזדהר בקרניה של שמש שוקעת, עייפה. ובתוך כל אלה – נערה עם שער נחושת ורכבות נמשים – חליבת העגל (הוא הפך בינתיים לעז), המחברות בילקוט, הספרות הרוסית, חברות עם שמות סלביים וצמות בהירות, עם הורים נינוחים ורהוטים ומפות מעומלנות בחדרים מרווחים ומוארים; והלימודים – הכיף שבהומניים והחובה שבריאליים, בחינות בגרות בהצטיינות, וכל הזמן – השיער הג'ינג'י והנמשים המאוסים. ואחר כך – המלחמה, הפצצות, מקלטים, מזחלות עמוסות בכל דבר שאפשר למכור – הכול תמורת אוכל, האור החלוד ברכבת החשופה בלב שדה השלג, והלימודים באוניברסיטה, והריח העדין של יסמין באוויר

החמים של ליל קיץ, וקירות הבתים המוצקים – הכול נראה כל כך ממשי עד ההפצה, וברדיו – חדשות מסמרות שיער בקולות נמרצים. ואז – הניצחון, אביב, נאומים ומארשים, ואח שגויס ולא נמצא לא מת ולא חי. בתמונה הקטנה הוא מביט בעיניים שחורות, פקוחות לרווחה, בוטחות, בגיל שמונה-עשרה לא יכול לקרות לך שום דבר רע. קדימה, חייל, תסדר את הכומתה, עוד תהיה אחד משלנו! והלימודים מתקרבים לקצם, והשיער עדיין אדום והנמשים לא משו מעורה. והיא כבר בת עשרים ושתיים, והיא בת עשרים ושלוש, והמלחמה הפכה את החתנים למצרך נדיר, וצריך להתכונן להרצאות ולהביא מים ולהכין עצים להסקה. וככה הם נפגשו – הוא נמוך ומוצק, מקריח כבר אז בגלל מחלת הטיפוס, העיניים הירקות, קורנות בסקרנות קצת ספקנית של אדם הבטוח בעצמו, פה בתכנית אצילית של מי שיודע ליהנות, אף בשרני ונאה וסנטר נחוש, הבן משולל הזכויות של רופא שניים אמיד, שהתעקש להישאר כזה גם אחרי המהפכה, והיא – בת למעבד פרות מעוט יכולת, בוגרת אוניברסיטה, "אינטליגנציה ברור ראשון" – מפצחת בגרון קטן בולי עץ להסקה, והשמש מאירה את העור הלבן שבין הנמשים ומפיקה נוגה רך מהשיער הסתור ומהעיניים החומות, השואלות. כך הם נפגשו באדיבות החברה בעלת השם הסלבי, ומכאן הם ממשיכים ביחד: דרך חדרונים צפופים ומעופשים במוסקבה, שורה ארוכה של שכנים תימהוניים ומרירים, שיכורים ומרושעים, לבביים והגונים, תוכניות חומש ואספות מפלגה, תיקוני גרביים והרתחת מצעים בגיגית – והכול מואר בנוכחותה של סבתא, הכול טוב.

ראית את אשתי? אני לא יודע איפה היא. איזו אישה! ועוד לחשוב שהיא בת למשפחה כל כך פשוטה.

הוא לא מזהה אותי. הוא גם לא יודע שעברנו מחלקה, כבר לא אורתופדית, שמהשם שלה נודפת אופטימיות של פציעות באימוני ספורט, אלא פנימית, ונראה שאנחנו באמת עמוק בפנים. גיל שמתקרב לתשעים וסרטן – הסיפור הרגיל. אין לי הכוח והאומץ לשאול אם זה נכון, כשסבתא אומרת לו "אתה תתחיל עכשיו להבריא, הניתוח הצליח, ולפי הצילום הכול בפנים נקי-נקי," הקול מתון ונינוח כדי להרגיע, אבל מספיק גבוה כדי לעודד. ככה היתה אומרת לי, בת חמש, אחרי ששטפנו את החתך בכרך ושמנו יוד ונשפנו, ועכשיו אפשר להתכסות בשמיכה, ולכבות את האור, ובואי נעשה לך כישוף שהחלומות הרעים לא יבואו. ידיים חמימות, יבשות ומחוספסות מחליקות על המצח, מטאטאות את הנחשים והקיקלופים לצדי הכרית והלאה מהבית,

ומילות הקסם עוברות תמיד.

אבל עכשיו אנחנו מחליפות משמרת, כדי שסכתא תוכל לנוח. אני נשארת פה, בכורסת המתמידים, והיא תלך ותחלוף על פני האחיות באדישותן המתורגלת, ואחר כך במסדרון הארוך והאפור, ובמדרגות הרחבות שמכריזות בקול הד, שיש כאן אישה שיורדת לבד, מעבירה בזהירות רגל-רגל, אישה זקנה, גוף קטן ובוודד בתוך מבנה הבטון הענקי, עם נימוסיה המוסקבאיים המופלאים והתסרוקת שלא הוחלפה זה חמישים שנה, רק צבעה הועם, והידיים המחוספסות שלה מוסרות את חמימותן למתכת המעקה ולא עושות שום כישוף. ואחר כך היא תשב בתחנה, כשטכנאי תפאורת המדשאות יתחילו לעמעם את האורות לקראת שעת הרמדומים, ותיסע במונית שירות, הראש שלה משתקף בזוגיות החלון שהערב הדביק אליה מבחוץ את החושך, והידיים שלה אוחזות בתיק החום ובתוכו המטבעות של הפנסיה והכרורים של הלב.

ואנחנו נשארים פה. המיטה שלייד החלון ריקה, במיטה שלייד הדלת מישוהו — משהו? — מחובר למכונת הנשמה, וביניהן — סבא, יושב, נשען על כריות. ארוחת ערב. רוצה עוגה? הוא מהנהן בפנים רזים, מגולחים, מושיט שפתיים חיזורות מצוירות לכפית כדרך התינוקות — עוגה זהובה מפוררת ותה פושר בצבע אטום. טעים? כן. רוצה קצת לבן?

את הלבן ואת שאר מצרכי המזון היו קונים בחנות הגדולה, בדרך לתחנת המטרו. בוקר-בוקר היה סבא מתלבש בהתאם לעונה, יורד את שמונה הקומות במעלית הירוקה, המרושתת, ספוגה בריח של בית, ויוצא לסיבוב הקניות היומי. מזג האוויר לא היווה בדרך כלל מכשול, אבל מסך כבד של מבול יכול היה לבקוע גם חומרים קשים כמו המשמעת של סבא.

בין גשם לגשם. השמים האטומים הרכים נושמים בזהירות את נשימתם הרעננה, אוגרים — מתענגים על ההפוגה ברוחות — לחות ספוגית ואפרפרה במקום זו שהוטחה מקודם בטיפות גדולות על הרחובות, מגררת במרזבים, מלחשת בכרכובים, מושחת כלכה עדינה את העצים המושיטים את ענפיהם אל על בתדהמה מהופנטת, מציתה ניצוצות כספית באספלט, מפריחה את הכיפות הצבעוניות של המטריות ומבריקה את לבני הקירות. כעת, אחרי המבול, רק טיפות מאחרות עושות את דרכן למטה, ומסלולן מסומן בנייתור העלים הלימוניים המזוגגים שעדיין לא נשרו. המטריות הססגוניות משוטטות עכשיו ברחובות כמו מתוך פיזור דעת, תוהות לאן סחפה אותן הסופה. פלגי המים, מלהגים בעליצות שקטה, ממהרים אל פתחי הניקוז, מקמטים קלות את מצחם הצח, כאשר נתקלים במכשול המפריע לזרימתם החלקה. ומיד מתגברים,

שוכחים, וטופפים בקלילות הלאה.

בשדרה הנוטפת צועד סבא, חום ואפור בקסקט ובמעיל הגשם, מתקדם בקו ישר ונחוש על פני הסרט השחור והמבריק של המדרכה הרטובה, וגלגלי עגלת הקניות חורצים עקבות על פני הסטן השקוף של מי הגשם המתוח על האספלט. ובחנות הגדולה החלונות הרחבים ממסגרים תמונות עירוניות של יום סתיו הטובל באור שקוף, מעורבב בענפי העצים ומכוסה לבטח בשמים נימוחים, מאוירים במשיחות שחורות של ציפורים ונתמכים בגגות הנינוחים של הבניינים הקרירים מבחוץ והחמימים מבפנים. ומדפי המקררים ממסגרים את מיטב התוצרת הסובייטית בתחום המזון – בקבוקי חלב חטובים ומלאים, שצבעם התכלכל מרמז על הדגדגן העדין שהם יפיקו כאשר יונחו בעגלה, וגושי חמאה צהובים שישפגו בשקט סבלני מרגיז כל מהלומה וגם את כל ריחות המקרר. כיכרות הלחם מאירות מאפלולית המדפים, והמוצרים הרציניים יותר – בשרים וגבינות – נצורים מאחורי דלפקים. הם נמכרים במשקל ולעתים תחת קביעה חד־משמעית, "ארבע מאות גרם לזוג ידיים". כלומר, אם אתה רוצה מנה נוספת, או שתביא איתך עוד זוג ידיים בדמות פראייר אגדי שישכים להתנדב לכך, או שתעמוד בתור פעם נוספת, כך שמהידיים שלך יספיק להתאוורר הריח של מה שכבר קיבלת. דווקא מהעמידה בתור, אפשר ורצוי להפיק תועלת: לנצלה כדי ללמוד את אורחותיה של המוכרת שעומדת לחרוץ את מנתך – האם אטימותה הרשמית, שעוטפת את להטוטי הרמאות שלה במשקל ובטיב, תיסדק כאשר תפנה אליה בביטחון ובתקיפות, או שכדאי לנסות ולרכך אותה בכדיחה ובחנופה. ואם אתה נעדר המזג הדיפלומטי הדרוש, נותר לך רק לאמץ את הגישה הפטליסטית ולהאמין שאצבעותיה העבות של המוכרת לא יחרגו במקרה שלך ממידת המרמה התקנית והמקובלת. גישה כזאת תעזור לך לעמוד בכבוד במפגש עם לחייה התפוחות והרוטטות בוורוד חיזור כמו נקניק או בצהבהב עמום כמו נתח גבינה.

ובכל זאת – המצב טוב: קצת סבלנות, ואתה יוצא מהחנות עם כל מצרכי המזון שאתה זקוק להם. מה גם שאמרו בחדשות כי השנה החלו החקלאים בעבודות העונתיות כמה ימים מוקדם יותר מאשר אשתקד. האמת, לפי העיתונים, תופעה זו חוזרת על עצמה כבר כמה שנים טובות. מביני דבר אומרים בארשת רצינית, שאם המגמה הברוכה הזו תימשך, תוך עשורים ספורים תהיה החקלאות הסובייטית מסוגלת לגדל כל דגן, פרי וירק בכל עונה נתונה, וזאת בלי שום התערבות מדעית, אלא מכוח מסירותם הנלהבת של החקלאים, שבכל שנה מזדרזים יותר מאשר בשנה הקודמת, ורק המחזוריות

של הטבע, שעדיין לא הצלחנו להתגבר עליה, תגביל בשלב מסוים את תנופת התלהבותם.

כך או אחרת, בחנויות בעיר אין מקום למיקוח, ולכן אורך סיבוב הקניות לא יותר מהזמן הדרוש לצעידה ממקום למקום ולעמידה בתורים. ואז אפשר לחזור הביתה, למסור את תכולת העגלה לידיה האמונות של סבתא, ולנוח – תפוחים ועיתונים. גם אלה וגם אלה טריים לפי דרכם: הנייר חלק ומדיף ריח דיו, והפרות נוקשים ורעננים. ובמהלך צריכתם – חייבים למהול את תפלותן הרביקה של החדשות המלאכותיות במעט מיץ וויטמינים ממקור טבעי – הולך ונחשף ייעודם הסופי: התפוחים הופכים ללכבות אכולים המעלים צבע חלודה, והעיתונים – לחומר עטיפה ראוי לזבל אורגני. הרבה פעמים סבא נרדם ככה, והגשם מקשט בקשט, בתכשיטי חרוזים שקופים, את הקטיפה האפורה והרכה של החלון.

הוא ישן? תודה לאל! האינפוזיה מטפטפת בקצב אחיד, מרגיע. הזנדה הנוראה הוצאה עוד בבוקר, והשיניים הושבו למקומן, מחזירות לפה את צורתן התקיפה. גם השעון במקום – צריך מעט, כדי לשמור על צלם אנוש. הריסים המסולסלים מהודקים, ויד גדולה, חמימה ויבשה סוגרת על כף ידי. אלה הימים האחרונים. ובעיר רחוקה הדמדומים הארוכים הופכים סוף סוף לערב. קירות הבתים נמסים בחושך, ורק החלונות מפיצים אור ענברי מתוק, כמו תה טרי בלימון. הפנסים מצפים את עצי השדרה בשכבת כסף דקה, והאספלט הנוצץ מתכסה בעור ברוז מרוב קור. בחנות הלחם, באור הזהבה, מחכות בסבלנות העוגות העגולות עם ריבה, מחייכות בלחיים רכות, מחוטטות שברי אגוזים. כניסות הבניינים פותחות מעט את דלתותיהן הכבדות, נושפות את חמימות ארוחות הערב ומחכות למאחרים לחזור. וסבא ממחר: אחרי ההתעמלות של הערב – ישר הביתה. הייתכן שהוא לא שם לב למשהו עדין וקריר, שמרפרף על מצחו ונוחת על דש המעיל? ושוב, ושוב. העננים הנמוכים הצמריים נפרמים שכבה אחרי שכבה, והופכים לפתותים קלים, מרחפים בדיו השקוף של האוויר, כדי לשוב ולהתלכד למטה באריג רך ועבה. השלג הראשון. ובבית המים בקומקום כבר רותחים על הגז, מקפיצים את מכסה האמייל הסדוק, ותפוחי האדמה רשפים על המחבת בעננת ריח זהוב וערב, והשמנת רובצת בשתיקה נינוחה בצנצנת. ומנורת השולחן מחכה להידלק ולהטיל עיגול אור על עץ שולחן הכתיבה המחופה בזכוכית, והכלים מוכנים להתייצב על הלוח המשובץ, והלְבָנִים פותחים ומנצחים בארבעה מהלכים.